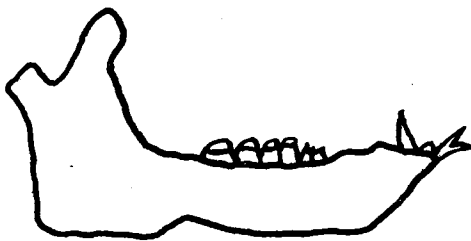

Beszámolóban a következőkre adj választ:

1. a) Hány ujj van?
b) Melyikre lép járás közben?
c) Megkülönböztethető-e a két-két ujj egymástól?
2. Az ujjak végén mi található?
3. Ujjai alapján a sertés patás.

Ha a sertéslábat megvizsgálád, add tovább a harmadik csoportnak.

4. a) Sorold fel mivel táplálkozik a sertés, segít munkádban az első csoport feladatmegoldása. Tehát a házisertés állat.
b) Az elmondottakból melyik külső tulajdonságai alapján következtethetsz mindenevő életmódjára?
c) Vedd kezedbe az állat koponyáját és a kézinyagytódat, mit figyelhetsz meg rajta? Segít a tankönyv 76. oldalának első bekezdése. Tapintsd ki nyelveddel zápfogaidat. Rajzolj gumókat ennek, és a táladon található sertészápfogra.

A sertéskoponyát ad tovább a másik csoportnak.

5. Mi segíti a táplálék megtalálásában?
Segít a tankönyv 76. oldalának utolsó, előtti bekezdése.

SZÜCS BERTALAN
Eger, Ho Si Minh Tanárképző Főiskola

Csoportos és önálló tanulói tevékenységek az általános iskolai irodalomórákon

Elgondolásaim célja az, hogy miképpen lehetne a tanulókat irodalmi művek önálló elemzésére rávezetni, illetve megtanítani. Ezek révén még jobban megszeretnénk, céltudatosabbá tenni az olvasásukat.

Már az ötödik osztály első hónapjaiban, az egyes művek tárgyalásakor önálló megoldásra adok olyan szóbeli vagy írásbeli feladatokat, amelyek a későbbi csoportos munkához előkészítőül szolgálnak. Ebben főleg a tankönyv feladataira támaszkodom. Ezek egyrészt kéznél vannak, másrészt a megoldásukat tekintve a korábbi szervezésű keretektől alig térnek el. A szükséges művészi kifejező eszközök és azok szerepének felismertetésére kiváló lehetőséget nyújt Petőfi Sándor János vitéz című műve. Mindezek után a Tájak és emberek témakörnél, különösen a tájleíró műveknél már több lehetőségünk van a csoportos munkára. A szokásos módon feldolgozzuk Petőfi Sándornak Az Alföld című költeményét; majd új módon a Kiskunság című művét. Ennek előkészítése, bemutatása, általános elemzése után közösen megtárgyaljuk az 1-3 versszakokat. Megállapítjuk, hogy a költő Pesten van, de innen is a Kiskunságra vágyik vissza, ott is azt látja gondolatban:

„Pusztá van körülöm
Széles hosszú pusztá,
El is látok messze . . .”

A költő által látott képekből kiemeljük az alábbiakat:

1. Gazdag legelők (a 4. versszak).
2. A lapály és környéke (az 5—8. versszakok).
3. Az alföldi tanyák (a 9—11. versszakok).

Közlöm a tanulóimmal, hogy az előző órákon végzetekhez hasonlóan önállóan dolgoznak, három csoportban. A költemény megfelelő versszakai többszöri olvasgatása alapján rajzolják meg maguknak gondolatban, hogyan látta az egyik, a másik képet a költő! Jelöljék meg mindazokat a kifejezéseket, módokat, amelyekkel a művész láthatóvá, élővé, tehát szemléletessé tette a tájat! Tanácsolom, hogy a megfigyeléseik eredményeit vázlatosan, rövid mondatokkal, szavakkal, esetleg rajzzal rögzítsék. Kezdetben a lényeges gondolatok kiemelése igen sok problémát okoz a tanulóknak. Hajlamosak minden legapróbb részletet összegyűjteni. Mindemellett ezt a tevékenységet a tanulóim szeretik, eredményeit a magukénak tudják. További jártasságokat szereznek az önálló munkákban.

Mindezek arra készítetnek, hogy keressem az egyes osztályok tananyagából azokat a szemelvényeket, amelyek a csoportos jellegű feldolgozásra kínálkoznak. Tapasztalatom szerint azokat a műveket helyes így feldolgozunk, amelyek egységei a tanulói szintnek megfelelő, általuk világosan felismerhető, vagy a nevelő segítségével a tanulók számára félreérthetetlenül megfogalmazható feladatokra bonthatók. (Elvileg ugyan minden anyag feldolgozható így is, de az egyformaság itt is sablonhoz vezetne, az új módszerekkel viszont éppen ezt szeretnénk kiküszöbölni.) Az a cél vezet, hogy az osztálykereteken belül minél személyesebbé tegyem az elemző munkát, annak eredményeit. Azt szorgalmazom, hogy minden tanulót aktivizáljak. Vegyenek részt önállóan és valamennyien az elemzésekben. A végzett munka eredményeiben leljék örömeiket. A hibáikból tanuljanak. Az önállóan végzett munka módszerei váljanak sajátjaikká, amelyek segítségével jártasságot, majd készségeket szerezzenek az önálló műelemzésekhez.

Hogyan tervezek tovább, ha kiválasztottam a csoportos jellegű belüli önálló munkára célravezetőnek látott művet? Megfogalmazom a tanulók önálló tevékenységéhez legcélravezetőbb feladatokat, amelyek rendszerint egy-egy, a tartalom és a forma egységében való elemzést szolgáló didaktikai kérdésből, vagy utasításból állnak. Az elemzésre kerülő mű egységei meghatározzák a csoportok számát is. A szintézis eredményei érdekében a három, legfeljebb a hat csoporttal való megoldást látom célszerűnek. A tanulói csoportokat az osztályból tetszés szerint szervezhetem. Legegyszerűbb ez a három csoportnál padoszloponként, hat feladatnál padosoronként. (Az utóbbi érdekében hasznos már a tanév elején úgy ültetni a tanulókat, hogy mindegyik padosorba kerüljenek jobb és gyengébb tanulók is.)

Ilyen munkákat bármelyik típusú órán végezhetünk, ha a feladatokat logikailag egymásra épülően állítjuk össze, úgy, hogy azok megoldását az osztály valamennyi tanulója számára biztosítjuk.

Most csupán egy új ismeretet közlő óra tervezetén keresztül szeretném végigvezetni ezt a munkafolyamatot, amelynek tanítási egysége a nyolcadik osztályban József Attila: *Mondd, mit érlel . . .* című költeménye.

Oktatási cél: Annak a tudatosítása, hogyan ábrázolja József Attila a nemzeti nyomor képeit. A költő sorsa is azonos a dolgozókéval. Csak a forradalom útján létrejött proletár utókor teremtheti meg az új, emberibb életet.

Nevelési cél: Tovább tudatosítani, hogy az irodalom a maga sajátos eszközeivel a valóságot hűen ábrázolja. Így József Attila is ezt tűzte művészi céljául, mint azt vallotta:

„... hörpintek valódi világot,
habzó éggel a tetején.”

(József Attila: Ars poetica)

I. ELLENŐRZÉS:

1. Egyéni ellenőrzés:

Az elmúlt órán József Attila: Anyám című költeményével ismerkedtünk meg.

A költő életéből tudjuk, hogy édesanyját már 1919 telén elvesztette.

— Mikor írta ezt a költeményt? (1931)

— Hány évvel később?

— Mégis, hogyan mutatta be édesanyját? (mintha most látná).

A könyv nélküli vers számonkérése.

2. Osztályellenőrzés:

— Főleg kiről beszél a költő ebben a versben?

Nyissátok ki a költeménynél a könyveteket!

— Hol, melyik versszakokban szól csak az édesanyjáról?

— Kikről beszél még? (a mosónőkről).

— Mit mond róluk? Idézzétek ezeket a gondolatokat kifejező sorokat!

— Miért öregszenek, halnak korán?

— Mire készítetnek bennünket a versszakok végi gondolatjelek?

— Erre kiket szólít fel külön is?

Az ötödik versszakban megmondja a mosónők gyötrelmes élete, sorsa okát is.

— Ki szeretné idézni ezeket a sorokat?

„Törékeny természet a tőke
megtörte, mindig keskenyebb lett —
gondoljátok meg proletárok —”

3. Előkészítés:

Az Anyám című költeményben a mosónők sorsáról vall a költő. De nemcsak édesanyjára, hanem a többi hasonló nincstelen, nélkülöző emberek életére, sorsára is gondolt. A Mondd, mit érlel... című költeményében, amellyel a mai órán ismerkedünk meg, sorra is veszi őket és mindegyikről egy képet mutat be. (Az óraszám és a cím rögzítése.)

II. AZ ÚJ ANYAG FELDOLGOZÁSA:

A kisemberek hétköznapi életét ábrázolja ebben a műben. Figyeljétek meg, hogyan látja őket!

A vers bemutatása. A tanulói vélemények meghallgatása.

Általános elemzés:

— Kikről, milyen foglalkozású emberekről beszél? Bizonyítsátok ezt az egyes versszakok alapján!

— Milyen parasztról beszél az egyik, a másik versszakban?

— Melyik versszakban, milyen munkás életét festi?

— Az utolsó kettőben?

— Tehát milyen foglalkozású, sorsú emberekről szól az első versszakban?

(Az 1—7. pontokban felsoroltakat írásban rögzítjük.)

1. A napszámos (zsellér):

— A következőkben?

2. A kisparaszt és családja:

3. A magányos munkás:

4. A családos munkás:

5. A munkanélküli munkás:

6. A kiskereskedő:

7. A költő:

1. Közös elemzés:

— Hogyan látja a napszámos, a zsellér életét? Olvassuk el az első versszakot!

(A tanulói vélemények meghallgatása és az alábbi közös megállapítások szóbeli rögzítése.)

— Mire gondoltok a második verssorból? (nincs munkája).

— Ezért? (éhezik, töpreng).

- Mit szeretne tenni? (dolgozni).
 - De? (bérlethez sem jut).
 - A sok nélkülözés és a gond már milyen hatással van rá? (a gond, a nyomor betege).
2. **Önálló elemzés:**
 A továbbiakban önállóan dolgoztok. Padsoronként vizsgáljátok a megfelelő versszakok, olvasgatása alapján, hogyan látta a költő az egyes kisemberek életét, sorsát. Úgy végeztétek a munkátokat, ahogyan az első versszakot vizsgáltuk együtt. Kiosztok mindenkinek **egy-egy lapot**. Mindenki írja rá a nevét. Az első padsort feladata „A kisparaszt és családja” sorsának vizsgálata. A munkalapra ezt címnek írtátok fel! A második padsoré „A magányos munkás” stb.
 Padsoronként ellenőrzöm, megértették-e a feladatot. Elmondom, hogy azok megoldásáról **szóban** számolnak be, csoportonként. A tanulók megkezdik az önálló munkát. Azt csendben **figyelemmel** kísérem, ellenőrzöm. (Az ekkor szerzett tapasztalatok sokban segítik az óra **további** eredményesebb vezetését.) 10—15 perc után, többre nemigen jut idő, befejeztem a **csoport** munkáját, és valamennyi tanuló figyelmét biztosítva visszakerdezem az első **csoport** feladatát.
- Hogyan látta a költő a kisparaszt és a családja életét, sorsát?
 - Melyik versszakot vizsgáltátok? Most mindenki olvassza el még ezt a versszakot! **Előszőr** a feladatot végző padsor számol be, de utána mindenki tehet kiegészítést. (Tápasztalom szerint minden csoport nagyon törekszik arra, hogy érdembeli kiegészítést **ne** engedjen át más csoportbelinek, azok pedig nagy aktivitással várnak ilyen lehetőségre.) Az egyes csoportok tanulói önkéntes jelentkezés vagy felszólítás alapján számolnak be a munkáikról. Egy-egy tanuló beszámolóját előbb a csoportbeliek, utána az osztály tanulói **kiegészítik**. A csoportok és az osztály közös munkája eredményeként az egyes pontokhoz az alábbiak kerülnek szóbeli rögzítésre:
2. A kisparaszt és családja: kis földje van, de nincs igaerő, munkaeszköz, veremnyi a gondja, nyomorog.
 3. A magányos munkás: nincs életkedve, hitele, otthona, sorsa árva, reménytelen.
 4. A családos munkás: szegény, „veszekszenek, kié a torzsa”, a békétlenség megöl ideget, **szépséget, örökös gond** „motosz”.
 5. A munkanélküli munkás: nincs munkája, hiába „ögyeleg”, bármit tesz, „lebukik”.
 6. A kiskereskedő: „hozomra” mér, fukarkodik, csal, mégsem boldogul.
 7. A költő: „fél”, mert üldözik, nyomorog, „lohol” filléres munkáért, megalázott, nincs becsülete.

III. ÖSSZEFOGLALÁS: (osztályfoglalkozással)

Soroljátok fel, milyen foglalkozású kisemberekről beszél a költő ebben a versében!

- Valamennyi képben ábrázoltak kiket képviselnek?
- Tehát a bemutatottakat minek neveznék? (típusok),
- Melyik típus hasonlít egymáshoz? (a zsellér és a kisparaszt, a munkások),
- Először milyen foglalkozású emberekre ismerünk? (parasztokra)
- Azután? (munkásokra),
- A továbbiakban? (a kiskereskedőre, majd a költőre, a kultúra, a szellem emberére).
- Miben különböznek? (a foglalkozásban),
- Miben egyeznek meg? (Mindentegyük élete, sorsa rossz, éheznek, nyomorognak, megalázottak, reménytelenek.)
- Ezért? (*békétlenek!*)
- Most vizsgáljuk a címet!
- Kitől kérdez a költő?
 Mindentegyük versszak így kezdődik.
- Hogy nevezzük a megismétlődő sorokat? (refrén),
- Főleg kiktől kérdez?
 A társadalom felelőseitől.
- Tartalmuk szerint milyenek az egyes versszakok mondatai? (kérdő mondatok),
 Választ mégsem ad a költő.
- Miért? (Bennük van az egyértelmű válasz.),
- A felsorolt emberek sorsa mit érlel?
 Válasz: Írásban rögzítjük az 1—7. pontokra vonatkozóan: sorsa proletárforradalmat érlel.
- Ezt külön is mivel érzékelteti a költő?
 (Az utolsó versszak végén?!)
 A verset újraolvassuk, vagy hanglemezzel meghallgatjuk.

Házi feladat:

a vers többszöri olvasgatása.

A költemény 1—3. versszakának megtanulása.

Összegyűjtöm a munkalapokat. Ezek mindegyikét megvizsgálom, az arra érdemeseket jelessel jutalmazom. Ennek az értékelésnek a rendszeressége további aktivitásra, felelősségre serkenti a tanulókat, még eredményesebb elgondolásokra a nevelőt.

A Kiskunság és a Mondó, mit érlel... című költemények jó lehetőséget adnak arra, hogy a csoportok munkáit a bevezető gondolatok közös elemzésével is segítsük. De a szükséges jártassággal az általános elemzés után kijelölt feladatokat is eredményesen megoldják a tanulók.

Így jelölöm ki pl. Móricz Zsigmond: Hét krajcár novellájából az alábbi feladatokat:

1. Hogyan és honnan kerül elő a hét krajcár?
2. Mit tudunk meg a cselekmény során az anyáról?
3. Milyenek ismerjük meg a család otthonát, környezetét? Miért tartja fontosnak ennek bemutatását az író?

Vagy Radnóti Miklós: Nem tudhatom című költeménye feldolgozásánál a következő kérdéseket:

1. Hogyan látja a hon tájait az idegen? Miért?
2. Hogyan látja ugyanezt a tájat a költő? Mikre gondol? Mit érez?
3. Miért tekint, érzi szülőhazájának a költő „e lángoktól ölet kis országot”-ot?

A hasonló feladatokat azért is szerencsésekknek látom, mert azok eredményes megoldásához csak úgy juthatnak el a tanulók, ha valamennyien többször is elolvásgatják az egész művet.

Az elért eredmények mérésére érdemes a nyolcadik osztályban előkészítés után, végül anélkül is feldolgoztatnunk egy, két művet. Nagy kedvvel vállalnak a tanulók – hozzáértésük bizonyítására – házi feladatként is önálló feldolgozásra egy-egy nekik tetsző művet.

Varga Tamás: Játsszunk matematikát!

I. Folyamatábrák, lyukkártyák, valószínűség. A könyvben nincs egyetlen képlet sem, — nincs rá szükség. Van azonban sok-sok játék, kérdés, rajz, kísérlet. Ezek segítségével ismerkedhet meg az olvasó, hogyan készül a számítógép programja, mire használhatók a lyukkártyák, milyen a kettes számrendszer, amit a számítógépek használnak, és miben áll a valószínűségszámítás.

Mit javasol a szerző, Varga Tamás olvasóinak:

Lapozzatok végig a könyvet! Ahol valami érdekes rajzot láttok, nézegetsetek!

— Valóban van mit nézegetniök az olvasóknak.

— Ahol üres helyet hagyunk ki, próbáljátok kitölteni: írjatok vagy rajzoljatok oda ceruzával, hogy ki lehessen radírozni — hátha később rájöttök, hogy másképp kellene. A mellékelt figurákat vágjátok ki, és őrizzétek dobozban. Ezekkel sok játékot lehet játszani.

Van a könyvben sok olyan találós kérdés, amin egy kicsit töritek a fejeteket, aztán ha rájöttetek a megoldásra, tovább már nem lesz

érdekes. De találtok benne olyan játékokat is, amiket sokszor, sokféleképpen játszhattok.

Bizonyára, az előbbieken alapján is, nagy érdeklődéssel forgatják Varga Tamás könyvét a 10—14 éves olvasók, de haszonnal forgatják tanítók, tanárok és szülők is.

Társ szerzők: Halmos Istvánné és C. Neményi Eszter.

Illusztrálta: Döbrentey Ildikó.

Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.

Lipták Gábor: Amiről a kövek beszélnek

A szerző új kötetében tizenkét történelmi tárgyú gyakran mondai eredetű elbeszélés található Soprontól Sárospatakig, Zsámbéktól Siklósig.

Az izgalmas és romantikus történetek egyszer a zsámbéki török kúthoz és Árpád-kori templomhoz, máskor az alsóörsi ház turbán alakú kéményéhez, kenesei barlanglakásokhoz vagy jáki pogánykori oszlophoz fűződnek.

A kötetet Szántó Piroska művészi rajzai illusztrálják.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.)